

ROZPOMÍNÁNÍ NA KONCI VĚKU

Milan Špůrek

Galén

Upozornění

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být
reprodukována a šířena v papírové, elektronické
či jiné podobě bez předchozího písemného
souhlasu nakladatele.

Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Galén

Na Bělidle 34, 150 00 Praha 5

www.galen.cz

© Galén, 2013

ROZPOMÍNÁNÍ NA KONCI VĚKU

Milan Špůrek

Galén

Všechna práva vyhrazena.

Tato publikace ani žádná její část nesmí být reprodukovány, uchovávány v rešeršním systému nebo přenášeny jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, elektronického, fotografického či jiného záznamu) bez písemného souhlasu nakladatelství.

© Milan Špůrek, 2013

© Galén, 2013

ISBN 978-80-7492-097-4 (PDF)

ISBN 978-80-7492-098-1 (PDF pro čtečky)

Ženě, jejíž křestní jméno zní stejně tam i zpět...

Rosa vzpomínek, 1965

Část první
ROSA VZPOMÍNEK

Bez názvu, 1966

Výhodou pokročilého věku člověka s perem v ruce je to, že zatímco pero si razí cestu bílou stránkou papíru kupředu, mysl obrácená zpět do minulosti nachází nenápadné opěrné body cesty vedoucí k dnešku v událostech a setkáních, které teprve ve zpětném zrcátku propojují vzájemné souvislosti, bez nichž by se mohly jevit jen jako náhodné a nikoli uzlové; vždyť tak se často situace jevily i v době, kdy k nim docházelo a kdy pro nedostatek odstupu ještě nebylo možné ani odhadnout, kam až jejich výhybky odkloní další trasu z původního směřování, vytyčeného a priori již dávno před tím, ať již vědomou svévolností, či přijetím výchozích podmínek, daných okolnostmi zrození jedince, který si nevybral ani jeho čas, tím méně místo, kde k němu došlo, a přesto musí celý život vystačit s tím, co mu bylo dáno nebo lépe řečeno svěřeno již v okamžiku početí, to jest v oné latentní chvíli zakládající osud, nebo to, co jsme si zvykli takto označovat, nenacházejíce přílehlavější sumární výraz pro to, v čem již stará řečtina personifikovaně rozlišovala Ananké jako osudovou nezbytnost, které podléhá naprosto všechno a která jako Klóthó spřádá nit života a jako Lachesis ji dál rozvíjí, aby nakonec jako Atropos jejím přestřížením život ukončila. Na jedné straně je tu tedy podle starých Řeků Moira nebo Aisa jakožto princip životního údělu a na druhé straně vrtkavá a nestálá náhoda Tyché, kterou staří latiníci zvali Fortunou...

Problémem je ale pokaždé znovu, čím začít, když Ariadnina nit zůstala jednou provždy na Krétě a mozaika životních příběhů a situací se jeví bezbřehou a chvílemi matoucí matérií, prostupnou jen za pomoci chabých a nesoustavných deníkových záznamů nebo nepřilíš početné závažné korespondence. Jenže bílá a ještě nenapsaná stránka je něco, co zároveň provokuje a děsí, proto rozhodující je první věta protrhávající klid a úděsné prázdno ticha, aby se následně mohlo dát vše znovu do pohybu...

Z patra snů opatrně sestupuji po točitém schodišti zpět do reality přízemí a s nohama konečně na pevné zemi sleduji svou vlastní cestu jako ve zpětném zrcátku terénního vozu projíždějícího panoramaticky viděnou krajinou zvědavosti. Kolik oborů, témat a dílčích otázek postupně zaujímalou mou neklidnou duši, hledající odpověď na klíčovou otázku, týkající se cykličnosti dění...

Otázka, kterou mířím k sobě samému, však asi ještě dlouho zůstane bez odpovědi, neboť konec toho mého psaní je zatím v nedohlednu a touhu vypsát se ze života nelze měřit ztrátou času tím spíš, že čas

nevlastníme, ale on vlastní nás, ostatně stačí špehýrkou pohlédnout na sebe do minulosti, aby nám to bylo jasné.

Kde to všechno vlastně začalo? Docela malou část dětství jsem prožil jako ptáci v korunách stromů na dřevěném sedátku ve větroví staré višně, kde jsem měl představu vzdušného zámku a pocit absolutního bezpečí, neboť co jiného je koruna stromu než živá dlaň matky přírody, proto na stromě jsem nikdy netrpěl strachem z výšky, jaký jsem poprvé zažil jako dítě při poněkud sadistické kratochvíli starší sestřence, která mne držela v podpaží vysunutého přes zábradlí balkónu a šeptala mi zezadu do ucha: Jestli budeš křičet, pustím tě dolů... Naklonit se přes okraj ploché střechy pak pro mne ještě dlouho znamenalo pokaždé překonávat ten šepot odkudsi zezadu, nikdo tam však nebyl, přetrvávala jen sugese na celý život...

Sotva jsem ukončil první třídu obecné školy, kterou jsem díky dlouhé a velmi vážné nemoci na konci války absolvoval pouze formálně, nepřišel můj dobrý otec na nic drsnějšího, než mne sedmiletého poslat na zotavenou na Vysočinu za dědečkem, který mne tam měl po půldením harcování dvěma vlaky a dvěma autobusy údajně čekat na jakési zastávce pod borovicí, a po prázdninách, aby toho otužování snad nebylo málo, stačil mne otec ještě zapsat rovnou do druhé třídy francouzské školy, kterou tehdy právě otevřeli uprostřed města, takže není divu, že to obojí pak nutně poznamenalo vztah senzitivního dítěte z periferie jak k cestování a dálkám, tak i k cizím jazykům zcela zásadně a zdá se, že jednou provždy...

A k tomu se brzy při dětských hrách připojovaly takové maličkosti, jako třeba přeseknutá Achillova šlacha nebo našťipnutá kost v předloktí, a to mne začalo proti mé vůli od dětských her vzdalovat a pomalu připravovat na tvrdší život v budoucnosti, na život s ohnutým límcem v nelehké době.

Kamarádi z dětství. Nebylo jich pět jako u Karla Poláčka, ale deset, dva zemřeli jeden po druhém na rakovinu ještě v mladickém věku brzy po svatbě, jeden zemřel na následky smrtelného úrazu ještě jako učeň ve Škodovce, další se utopil při koupání ve Vltavě, tři se odstěhovali a s nimi nedávno i čtvrtý, který si ještě předtím v naší ulici stačil vystavět svépomocí vlastní dům, stejně jako já, který jsem ale na rozdíl od něj zůstal věrný trilobitům, hlavonožcům a ramenonožcům, zkamenělým ve skále pod jeho základy, kde jsme je ještě jako kluci vyzbrojeni kladívky dobývali. Pouze jeden z kamarádů zůstal v otcovském domě navrženém koncem dvacátých let avantgardními architekty Karlem

Honzíkem a Josefem Havlíčkem, ve funkcionalistické vile, kterou později jako vyučený zedník k mému zděšení čas od času různě upravoval, nakonec až k nepoznání, bylo mi to líto, ale zároveň jsem měl už jiné starosti...

Na trhlinách paměti ale občas krystalizují útržky vzpomínek na osamocené epizody z dětství, které svými fasetovými ploškami prozařují fádni šed, do níž se postupem času noří starší období života, která dnes jako celek považují za fosilní už téměř jako ty zkameněliny, které jsem jako kluk vytloukal kladivem z vápencové skály v ulici, kde jsme bydleli a kudy jednou ještě za války táhl svou kořist v kožené brašně přes rameno starý muž v haveloku s dlouhými bílými vlasy a vousy, šel pěšky od Kosoře přes Barrandov, Dívčí hrady až do Košíř, kde bydlel. Byl to Alberto Vojtěch Frič, známý cestovatel, etnograf, botanik a experimentující kaktusář.

V rokli pod Kosoří se tehdy ještě v malém lomu ručně těžil tmavě šedý vápenec na kostky pro pražské chodníky. Tu náhle ze vzpomínky vystřeluje krátká odbočka mířící o celé čtvrtstoletí dopředu až ke kameníkovi, který byl synem starého kosořského lomaře a tchánem kolegyně mé ženy a který v době, kdy starý lom jeho otce byl již dávno opuštěn, pak ze žulových kostek zrušeného pražského dláždění vytvářel krásné haklové zdivo podezdívky našeho vznikajícího rodinného domu, ale pak mne Ariadnina nit vzpomínek vrací epicyklem znovu zpět do válečné doby, až k místu, kde starý pán v haveloku pozoruje kluka s kladivem, jak hledá ve skále nad ulicí zkameněliny, zastavuje se, dává se s ním do řeči a když vidí jeho opravdový zájem a vášnivé zaujetí živočichy prvohorního moře, věnuje mu na rozloučenou jeden vzorek ze své tajemně nadité brašny, je to nádherný exemplář mlže Panenka expansa v tmavém kosořském vápenci, jehož pojmenování pochází přímo od Joachima Barranda, a taky zve kluka i s rodiči k sobě do košířské vily Božínky podívat se na exotické sbírky všeho možného a ještě se nakonec vyptává na případné zdroje jílu, který by byl vhodný pro jeho keramické práce a po němž na svých pěších túrách pražskou periferií systematicky pátrá. Z těch sbírek byl pak ovšem malý začínající sběratel jako u vytržení, zvláště když mu jeho otec od pana Friče koupil na památku jednu zvláštním způsobem tvarovanou černě zdobenou keramickou indiánskou misku, totiž spíše jednu z četných replik, které vlastnoručně vytvářel z pražského jílu způsobem, který se naučil na svých objevitelských cestách po Americe od domorodých indiánů a jejichž prodejem se mimo jiné za války snažil uživit; vedle

toho na zahradě pěstoval zvláštní druhy žlutých rajských jablíček a obrovské fialové slívy, jedl šneky a také pěstoval králíky, což se mu ale nakonec stalo osudným, protože tento neohrožený cestovatel americkou divočinou mezi často nebezpečnými indiánskými kmeny, ale taky jedovatými hady, hmyzem a spoustou dalších skrytých nástrah nakonec zemřel paradoxně doma půl roku před koncem války ve dvašedesáti letech na tetanus, poté co se škrábl o banální hřebík v králíkárně... Vzpomínka na velkého muže však znovu ožívá vždycky, když pomyslím na osudovost, ale taky kdykoli vezmu do rukou tu zvláštní keramickou misku s černými ornamenty, kterou mám stále ještě na policice vedle knih, které Alberto Vojtěch Frič napsal: *Kalera Marsal... Indiáni Jižní Ameriky... O kaktech a jejich narkotických účincích... Dlouhý lovec...*

Také zájem o mineralogii mne provázel už od klukovských let a byl spojen zejména s prázdninovými pobyty na Vysočině u mého děda, kterého jsem tam nepřestával tahat s sebou po okolních malých lomech, neboť právě on to byl, kdo mne svými úžasnými sbírkami nasměroval na tento obor už na obecné škole a když jsem pak po návratu z prázdnin ukazoval v Národním muzeu například mimořádně velký krystal titanitu zarostlý v křemenu, který jsme v létě s dědou vytloukli kladivem z velkého bloku, nevěřili mi, že pochází z naší země, a to mne naplňovalo jistou hrdoostí.

A i když jsem pak musel zaměření svého studia na fakultě z objektivních důvodů od toužebné mineralogie zásadně odklonit k hydrogeologii a inženýrské geologii, zájem o krásu nerostů mne neopustil už nikdy, ani když jsem pak jako odborník na sesuvy půdy často projížděl českou krajinou, a dokonce ani když jsem po padesátce opustil svůj obor nadobro, abych se mohl věnovat literární činnosti.

Ale vrátím-li se do let dobrodružného mládí v době studia, víte co to je jít po práci na bramborové brigádě několik hodin pěšky temnou nocí neznámou krajinou a nakonec nechtěně vyděsit nočního hlídače na zlatém dole u Roudného, který když pochopil, že se nejedná o žádné přepadení, dal si říci a rozsvítil dokonce haldové reflektory a na tři studentky v pracovních hadrech se díval už jen jako na mírně potrhle tiché blázný hrabající se v kamení, kteří nejsou nebezpeční, ale asi jen trochu praštění, a oni se pak po dvou hodinách hledání budou vracet na ubikace stejně romantickou krajinou možná s jediným minerálem v kapse, byť to byl jen pouhý siderit v drobných nahnědlých krystalcích na zlatonosném křemenu. A podobných výprav budou pak ještě podnikat v průběhu studia víc, některé noci začnou a jiné skončí, budou

cestovat pěšky, na kole, vlakem a často o hladu s kamením na zádech, unavení, ale šťastní, a nadšením nebudou často moci dospát ani příštího rána, v jejich sbírkách několikrát zčásti rozpuštěných a vždy znovu vystavěných se mezitím bude vedle sebe ocitat kamení z vyhlášených lokalit, které už našly cestu i do učebnic mineralogie, ale i z míst, o nichž zatím ví jen málokdo, přestože někdy jsou přímo na dosah třeba u silnice a k jejich objevu může dojít zcela nečekaně, jako například mnohem později při čekání na vlak u stažených závor před Postoloprty, pouhých pár kroků od nově otevřené šterkovny s jíly vypálenými přírodním třetihorním zemním požárem, na jejichž trhlinách a v dutinách se nacházely nádherně zbarvené povlaky hematitu, nabíhající do všech duhových barev, připomínajících světoznámé hematitové drúzy z ostrova Elby, ale vlak už projel, závory se začaly zvedat a řidič služebního auta netrpělivě troubil, neboť bylo třeba jet dál, rychle bylo proto nutno zabalit do novin odebrané krásné vzorky a pokračovat v cestě, ale ten neplánovaný objev dokázal znovu navrátit moji mysl alespoň nakrátko do dětských a mladých let tak bezprostředně a dokonale, že to bylo velmi povzbudivé pro celou další dlouhou a únavnou služební cestu, podniknutou za zcela jiným účelem.

Silně tektonicky porušené souvrství textu této knihy bude mít možná zcela jiný řád, než na jaký jsou zvyklí lidé křídových tabulí, jenže mne stále provází na každém kroku to staré dobré heslo klasiků mého oboru: *mente et malleo* – myslí a kladivem, které vyjadřuje nutnost nedílného spojení teorie a praxe. To heslo jsem si osvojil a povýšil na obecné osobní krédo již někdy na přechodu neviditelné hranice mezi dětstvím a mládím, kdy ještě na místě podolského plaveckého stadionu stála kouřící cementárna a lokalitou u tří mostů v romantickém Dalejském údolí, kde na vrstevních plochách devonských břidlic bylo možné běžně nacházet zbytky jedné z nejstarších suchozemských rostlin – prakapradiny *Protopteridium hostinense* a kde ještě projížděly vlaky tažené parní lokomotivou, které při pohledu s masivu Dívčích hradů připomínaly dětské hračky, ano, tehdy ještě stál nad vápencovým lomem v Prokopském údolí kostelík sv. Prokopa a ve stěně pod ním jste mohli spatřit zbytky známé jeskyně a dobromyslní dělníci z lomu pak často po skončení směny darovali dychtivému klukovi s kladivem nějakého toho trilobita, kterého měli pro takovou příležitost schovaného v dřevěné boudě, kde se převlékali.

Na významné paleontologické naleziště naší nejstarší pozemské flóry v Dalejích, v oněch nejmladších vrstvách Barrandienu, které sám

Joachim Barrande označil písmenem *h*, přicházeli později rok co rok na exkurzi studenti vedení staříkem Radimem Kettnerem, jejich profesorem všeobecné geologie, a pokaždé se tam opakoval tentýž slovní happening, když profesor některou ze studentek prvního ročníku uvedl do rozpaků otázkou: Zdalipak víte, kolegyně, že zde stojíte nahá, nahá, rozumíte, na *h*!? Bylo to v době, kdy se naše děvčata ještě uměla krásně červenat, a pak se ozvalo sborově loajální ha ha ha há z úst jejich starších kolegů, poučených již dříve asistentem, že tak se to patří, aby se starému pánovi, kterému v mládí v Belanských Tatrách tragicky zahynula milovaná žena, udělala radost, zatímco on byl naproti tomu přesvědčen, že tímto svým oblíbeným fórem snad dosáhne alespoň toho, že si studentici zapamatují správné označení důležitých vrstev až do smrti, netušil však, že to budou právě jeho žáci, kteří později úplně přeručají klasifikaci souvrství Barrandienu a původní označení vrstev zavedené Barrandem bude nadobro opuštěno.

- Vidíš, marnost! - řekl by mi asi režisér Evald Schorm, kdybych ho již tehdy znal a toto mu vyprávěl. V době hluboké tmy tak zvané normalizace k nám Evald pak dost pravidelně zajížděl a budil můj úžas mimo jiné i tím, jak čas od času dokázal položit na stůl jako pozornost nějakou vzácnou knihu se samozřejmostí, jaké byl schopen jen on, a jedinou jeho starostí přitom bylo, zda ji už náhodou nemám, byla to ale starost pokaždé zbytečná, protože vždycky to byla kniha, o níž jsem vůbec nevěděl, že vyšla, jednou Joyceův *Odyseus* ve vynikajícím novém překladu Aloyse Skoumala, později se říkalo, že podstatnou část nákladu skoupil Štrougalův zeť, aby mohl výtisky rozdávat na své svatbě jako suvenýry, v roce Charty 77 to zase byla Frazerova *Zlatá ratolest*, která se směla prodávat jen pod pultem, a to pouze na vyslovené přání zákazníka, který však vůbec nesměl být informován, že byla vydána, jak dodatečně v jednom rozhovoru prozradila Věra Štovičková-Heroldová, která ji se svým manželem přeložila, v tiráži spolu s ním krytá jménem japanistky Libuše Boháčkové. Ostře se mi vybavuje i to, jak jsme jednou s Evaldem pomáhali matce našeho společného přítele Jaromíra Kallisty po stěhování znovu utřídit a srovnat knihovnu a Evald jen tak mimochodem při té práci udělal nenucenou, improvizovanou, ale mimořádně zasvěcenou přednášku o hodnotách v literatuře pouhým glosováním titulů, které bral do ruky. A právě tehdy jsem se rozpomenul na jeden dávný analogický večer v šedesátém roce, kdy po podobně inspirativní přednášce Ludvíka Barana ve Valdeku o mistrovské fotografii s množstvím ukázek jsem podlehl fotografickému kouzlu totál-

ně na více než deset let, ačkoli jsem se fotografováním nikdy neživil, protože mne živila geologie, obor, pro který jsem se rozhodl už někdy v osmi letech a zůstal mu věrný až do jedenapadesáti. Ale také se mi po té Evaldově improvizaci vybavila jedna přednáška Vratislava Žižky o astrologii v devětašedesátém roce v Unitarii, po jejímž pozorném vyslechnutí jsem se jednou provždy zapálil pro tuto zvláštní disciplínu se stejným zaujetím jako předtím pro geologii a fotografii a později i pro literaturu, a když teď na prahu stáří začínám bilancovat svůj dosavadní život, opravdu nevím, čím jsem byl sumárně vzato vlastně víc, zda geologem, fotografem, astrologem nebo spisovatelem či kolážistou, vím jen, že vším čím jsem chtěl být, byl bych býval rád, leč osud mířil jinam a všechno, čím jsem musel být, snažil jsem se žít rád, a tak jsem se stal postupně a osudově milencem geologie, fotografie, astrologie i literatury a také jsem měl rád krásu výtvarných děl i ženských těl, ale já nemám co skrývat ani před svou ženou, která se mnou sdílí život už více než půl století.

Potkali jsme se podle zákonů takzvané náhody tam, kde bych ji byl vůbec nečekal a kam jsem původně ani nechtěl jít a když se naše oči poprvé setkaly, byl to výkřik lásky na první pohled, tu ženu jsem už nikdy nedokázal opustit, protože v té naprosto nečekané chvíli jsem věděl, že se jí upisuji na celý život...

Přestože mi můj rezervovaný vztah ke komparativní astrologii později nikdy nedovoloval přijímat platnost jejich vývodů absolutně, v tomto případě jsem si byl naprosto jistý, že se zde tehdy potkali dva lidé, jejichž horoskopy se k sobě měly jako pravá a levá ruka jediného těla a jeden bez druhého by byl jako šroub bez matky či jako zámek, k němuž se nehodí žádný jiný klíč... Neúplnost člověka hledající svou druhou polovičku... Ta dvojice pro mne byla chodícím důkazem, že hvězdy nelžou.

Ale aby nedošlo k nedorozumění, říkám-li, že hvězdy nelžou, nemám tím na mysli nějaké přímočaré působení planet na pozemský svět. Poznám jsem, že astrologie je uměním rozpoznat, o čem vypovídají paralelní jevy. Buď to někdo rozpoznat umí, pak je dobrým astrologem a jeho výpovědi mají trvalou platnost, nebo to neumí a proto plácá nesmysly a škodí lidem i oboru. Je to podobné, jako v každém jiném druhu umění. Astrologie není a nikdy nebyla vědou o působení nebeských těles na Zemi. Proto fyzika a astronomie nejsou kompetentní ji hodnotit, natož odsuzovat jako pavědu. Není-li vědou, nemůže být tudíž ani pavědou.

Byla to právě astrologie, k níž jsem se ve třiceti blížil s nedůvěřivě zkoumavýma a doširoka otevřenýma očima a s níž jsem pak ztratil dalších čtyřicet let života. A nelituji toho ani dnes, kdy už není třeba doktorů Grygarů, protože současní astrologové stačí brzy pohřbit svou disciplínu na dlouhou dobu sami. Nevěříte? Ale vždyť tomu tak bylo v její více než dvoutisícileté historii vždycky: po velkém vzmachu jednou zhruba za 360 roků zákonitě přicházelo rozvanutí, ústup z dějin, zapomenutí až do doby, kdy nastal nový vzmach, reinkarnace oboru v novém světle a na vyšší úrovni. Mezitím platilo: není mrtvá, pouze spí...

Původně jsem si chtěl do astrologie jen odskočit pro poučení. Ten odskok se však protáhl na čtyři desetiletí. Během té doby jsem se mimo jiné od ní dozvěděl, že jsem jejím mužem. Vzal jsem to tudíž na vědomí jako své povolání. Proč ne? Povolání není zaměstnání. Je to cíl cesty, nikoli způsob obživy.

Naděje je dobrá, věříme-li v ni, ať už míří do jakkoli vzdálené budoucnosti. Ale připozdívá se. Svou poslední knihu básní mi už Miroslav Holub nikdy nepodepíše jako ty ostatní. Vyšla posmrtně. Ještě 17. června 1998 se na setkání spisovatelů debatujících na téma „můj osmý div světa“ marně pokoušel vzkřísit mého dlouholetého přítele indologa Odolena Smékala, který tam náhle zkolaboval, aby za necelý měsíc na to nečekaně odešel sám... Slovo z Poeova *Havrana* „Nevermore“ je právě to, z čeho mne vždycky znovu jímala závrať. Dlouho jsem se vyrovnával s faktem, že se už *nikdy* nebudu moci na nic zeptat maminky, kterou jsem pochoval ve svých šestačtyřiceti letech, a to právě v den, kdy jsem měl svátek. Tak už to někdy v životě chodí. A zeptá-li se mne od té doby nějaký lékař, na co zemřeli mí rodiče, pokaždé si znovu uvědomuji svůj život prožívaný mezi Scyllou rakoviny a Charybdou infarktu...

Maminka. Že se pak ale uměla hodně dlouho po smrti přihlásit v pravou chvíli a přinést tak prostřednictvím snu další nezvratný důkaz platnosti astrologie v době, kdy já už se k ní v praxi delší čas točil zády, je pozoruhodné. Na konci onoho snu jsem vstoupil se zavazadly do bývalého bydliště. Zdálo se být zcela prázdné, když shora se schodiště se náhle ozval matčin hlas: Jsi to ty? Tak už ses vrátil? Celý prostor se výrazně rozjasnil, ale matku nebylo vidět, její hlas jsem však bezpečně poznal. Sotva jsem odložil své věci a chtěl jí odpovědět a jít nahoru za ní, vtom jsem se probudil. Budík ukazoval tři čtvrtě na pět ráno letního času. Ten sen mi však ještě dlouho potom nešel z hlavy. Teprve pak jsem si uvědomil, že právě předešlého dne před čtyřiaadvaceti lety zemřela, stará právě jako já v této chvíli, kdy ascendent v kon-

junkci se Sluncem, Venuší a domicilním Merkurem - astrologickým vládcem 4. domu horoskopu mé matky - procházel stupněm horoskopu mého zrození, kde se nacházel jako celoživotní dispozitor čtvrtého domu matky Mars. A stejným stupněm zvěrokruhu procházelo Slunce i v okamžiku její smrti. Další pozice planet celou situaci příznačně do-
tvářely. Na náhodu nebylo ani pomyšlení. Byla zase chycena při činu. Pokolikáté už?

Celý život jsem byl člověkem snů. Cítil jsem, že právě v nich se přibližují pravdě nejbližší a že sen otvírá okna do oblastí, kam se jinak nelze dostat a že právě proto je třeba sny brát vážně. Spal jsem vždycky dost neklidně, na to jsem byl zvyklý, ale co mne noc co noc znovu překvapovalo, bylo množství výhybek v kolejišti snů.

Otec. Mám-li se vrátit k mému mládí, tehdy jsem nedokázal pochopit svého otce, který kdykoli mne viděl sedět s nůžkami a lepidlem nad vznikajícími fotomontážemi nebo kolážemi nebo i nad texty, které jsem psal, vždycky řekl stejnou větu: Prosím tě, neztrácej čas a jdi dělat něco pořádného. Byl totiž ryzím technikem a jeho myšlení se tudíž ubíralo naprosto jinými cestami či spíše dálnicemi, zatímco mé mělo daleko blíž ke stromu vyrůstajícímu ze spáry skaliska nad řekou a čerpajícímu sílu ze vzdoru vůči větrům a z té trošky živin vznikajících větráním živců ve skalní trhlině.

Můj otec náhle zemřel, právě když se chystal připravit k slavnostnímu otevření první úsek československé dálnice D1 - svého celoživotního snu a cíle dlouholetého snažení. „Ztroskotáváme vždycky v dohledu čehosi, a v tom je půvab utonutí,“ napsal Richard Weiner jedenapadesát let předtím v *Lazebníkovi*...

Otec byl ovšem skutečným workoholikem v době, kdy se tak u nás ještě dřiči ani neoznačovali. Když při dlouhých cestách na Stavební fakultu z konečné na konečnou tramvaje na aktovce položené na kolenou psal svá skripta, začal vždycky na nové stránce vlevo nahoře a pak bez jediného škrtnutí skončil úhledně psaný text na poslední řádce vpravo dole. Naproti tomu já, když jsem později v ranním tichu pokoje obráběl každou větu tak dlouho, dokud jsem mezi škrty a vsuvkami nenalezl optimální tvar, na kterém už nešlo nic měnit, tuto otcovu psáčskou suverenitu nikdy nedokázal ani pochopit, natož napodobit. Otec byl technik a i jeho texty měly nesporně technickou úroveň. Z jeho rukopisu se mohlo rovnou tisknout.

Já viděl svět kolem sebe i v dospělosti stále spíše nedůvěřivě zkoumanými očima dítěte zamýšleně stojícího mezi obrovskými bizarními tva-

ry jehličnanů a cizokrajnými květy dědečkovy alpinské zahrady na staré zažloutlé fotografii, kterou v nestřeženém okamžiku pořídil jeho profesionální fotograf Diviš, v jehož temné komoře mne tehdy poprvé mocně oslovila alchymie fotografického procesu. Kdykoli ten obrázek vezmu znovu do ruky, vždy si uvědomuji, že základní postoj k světu je patrně dán už od dětství a později se jen cizeluje.

Zatímco můj vstup na pole výtvarné fotografie i astrologie se podobal spíše skoku do vody, s mojí cestou k literatuře to bylo mnohem složitější. Byl jsem vlastně velice pozdním čtenářem beletrie, nejdříve jsem četl pouze knihy o mineralogii, paleontologii a geologii. K nim se později přidaly příručky o fotografování a knihy o výtvarném umění. Střední škole ani gymnáziu se nepodařilo můj zájem o beletrii povinnou četbou ani nastartovat. A kdyby mi někdo po maturitě řekl, že jednou budu bibliofilem, jehož knihovna bude obsahovat skoro třináct tisíc svazků té nejkvalitnější literatury, asi bych si myslel, že si ze mne dělá legraci.

To až na vysoké škole se můj jen nepatrně rozevřený literární obzor začal pomalu otvírat. Nejblíže jsem měl ovšem stále ještě k výtvarnému umění. Jména jako Jindřich Štyrský, Toyen nebo Josef Šíma mne zaujala, ještě když jsem si jako gymnazista u dědečka v Chrudimi se zájmem prohlížel jeho předválečné výtvarné časopisy s reprodukcemi. A vzpomínám si, že první velkou knihou, kterou jsem si přál k Vánocům v roce 1958, byly Matějčkovy *Dějiny umění*, které tehdy právě vyšly ve třetím vydání. A pokud jde o beletrii, k té jsem se začal po špičkách přibližovat zhruba ve stejné době. Samozřejmě, že to byla nejprve milostná poezie a přírodní lyrika, vždyť jsem se právě v té době prudce zamiloval do své budoucí ženy...

Teprve až v šedesátých letech, kdy už jsem sám zkoušel trochu psát, jsem se začal více rozhlížet po moderním literárním nebi a objevovat autory, kteří mne silně oslovovali. Trochu mně připomínáš Čapkova *Kulhavého poutníka*, řekl mi později jeden redaktor, aniž tušil, že právě tato kniha mne už na začátku dospělosti silně oslovila, tehdy jsem ovšem ještě zdaleka neznal všech pět vrcholů pentagramu, vyznačeného na českém literárním nebi Bohumilem Hrabalem jedním tahem: Jaroslav Hašek - Franz Kafka - Richard Weiner - Jakub Deml - Ladislav Klíma. Nebo jak jsem si to později doplnil: Hašek protodadaista, Weiner protosurrealista, Kafka protoexistencialista, Deml protocivilista, Klíma solipsista.

Já však neměl nikdy žádné vzory, měl jsem jen svůj těžký život a tu trochu optimismu, z které jsem ještě rozdával. Ambice? Ale jděte...

Ve světě nedočkavých grafomanů jsem sdílel spíše názor, že selektivní negramotnost měla přece jen asi něco do sebe. Sedl jsem si k Paulu Gauguinovi a chtěl vědět, co on na to – „dozvěděl jsem se, jako každý se to doví, ‚dvě a dvě jsou čtyři‘, ale nudí mě to a ruší to mnoho mých úvah“. Uvědomil jsem si, že jsem na tom vlastně stejně. A také to, že z dlouhodobého hlediska pak musí být uvažující člověk nutně skeptikem, protože je jasné, že nakonec stejně všechno dopadne špatně. Na happy-endy věří pouze Američani, malé děti a naivky. Ze dne na den je však třeba optimismu, který jediné umožňuje s touto skeptis prakticky žít. Životní praxe se často bez diskuse spokojuje s nedůsledností a kompromisy všeho druhu, které se rozumí samy sebou, vidíme to denně, ale filosofie, která pohlíží na věci světa jaksi od podlahy, se nutně musí ptát, zda ten, kdo na stěnu vylepuje plakát s nápisem VY-LEPOVÁNÍ PLAKÁTŮ ZAKÁZÁNO, se tím již sám primárně nedopouští porušení tohoto zákazu. Ale vraťme se raději k tématu.

V době kdy bezejmenné továrny byly označeny jen hloupými hesly, v době lživých frází a předem připravených masových potlesků na naplánovaných shromážděních s únavnými řečníky, kdy prapory, vlaječky, fábory, pentličky se jak zmoklé slepice třepetaly ještě dlouho po dávno vyhaslých ohňostrojích, to už nebyla doba, kdy jeden kašlal na všechny, ani doba, kdy všichni kašlali na jednoho, byla to doba, kdy všichni kašlali na všechno a to všechno bylo stále stejné a čím dál více všední, v záplavě nadiktované slavnostnosti lidé zapomínali i na to, čím jim byla kdysi stužka trikolóry, v té době už měli celé továrny na prapory a hesla do zblbnutí opakovaná, prázdná, nicotná, zbytečná, každý přece odjakživa věděl, kde má srdce, nebylo třeba ho za něj neustále cynicky popotahovat.

Když umění začalo pomalu zdvíhat hlavu, naráželo tvrdě na sevřené komise dohlížitelů, referentů, instruktorů a kontrolorů, kteří na tisících zbytečných schůzích nesmyslně dohlíželi, nařizovali, zakazovali, razítkovali, papírovali či jinak organizovali neorganizovatelné, které se samo vyvíjelo zdola, zatímco oni přijímali shora usnesení s otevřenou hubou jako věřící hostii, všichni stejně důležití, všichni stejně zbyteční; pročítám své staré zápisky a vidím, že už tehdy v šedesátém čtvrtém jsem věřil, že jednou přijde čas chirurgických zákroků, čas vrátit věcem jejich původní lidský smysl, aby se z nich nemohly neustále rodit nelidské nesmysly, čas malých písmen na začátku vět, čas nezastíraných faktů a nepoužívaných lží, představoval jsem si možná trochu naivně, že největší spontánní slavnost zahájí nějaký básník nebo herec a jeho

projev bude obsahovat jen několik dobře kovaných slov řečených prostě, možná s rukou v kapse a bez připraveného papíru s vyznačenými pauzami pro skandovaný potlesk, a vše co bude následovat, bude opět normální a přirozené, až nastane ten čas chirurgických zákroků... Pak jednou v listopadu po čtvrt století ten čas skutečně přišel, ale trval bohužel jen krátce. A já s prstem na spoušti horoskopu nabitého planetami jsem byl potom měsíc co měsíc připraven vypálit na veřejnost svou předpověď mířenou na střed příští dynamické reality. Padesátkrát se mi to podařilo a víc jsem neměl, co bych k tomu dodal.

Ale pohlédnu-li ještě hlouběji do minulosti, pak stejně jako mnozí mí vrstevníci jsem i já prožíval s očima otevřenýma konec padesátých let a celá „zlatá šedesátá“ se vším, co k nim v naší zemi patřilo. Zpočátku se jako na černobílém filmovém pásu za táhlého slabého bzučení odvíjela tichá poezie všedního dne s lesem televizních antén na střechách domů tvořících kulisy pro dvojice s pohledy upřenými na nebe družic a kosmonautů, Holubice se Sluncem v síti, zdvižený Semafor sedmi malých forem, Na Zábradlí staroměstského pavlačového domu nesmrtelná paní Ljuba a nekonečné hovory v poetických vinárnách pražského podzemí, major Gagarin po ukončení prvního letu do vesmíru jako první v Praze dřív než kdekoli jinde na světě a Allen Ginsberg jako král studentského majálesu rovněž v Praze v pětadesátém a Louis Armstrong v Lucerně a v divadle Semafor v témže roce, úzké černé obroučky intelektuálních brýlí s nezbytnými černými svetry až ke krku, s plnovousy kulturního snobismu, jenž paradoxně pomáhal roztáčet zadřená kola násilím přerušeno kulturního vývoje a tvořící se čtvrtěční fronty na knihy před knihkupectvími, kde se konečně pomalu začalo objevovat i to, co sem dávno patřilo, jak ledy postupně roztávaly, divadla malých forem a filmy naší nové vlny, ale také Fellini, Antonioni, Bergman, Buñuel, Beatles, mladá pop-music a znovu tradiční jazz, Marta Kubišová, Eva Olmerová, Hana Hegerová: trojice bohyně českého jazzu a šansonu, před kterými jsem se cítil bezradně, jako ten Paris se svým jablkem, text-appealy, absurdní drama a studentské majálesy, konkrétní poezie a francouzský nový román, Camus a Sartre, Kafka a Dürrenmatt, Max Frisch a Škvorecký, Věra Linhartová a Ionesco, Hrabal a tak trochu už i surrealisté, Vladimír Boudník a Mikuláš Medek, dychtivé objevování skrytých hodnot současnosti i minulosti, ale také příliš časté vrchnostenské zákazy sledující umlčení nežádoucích aktivit a tabuizaci vlivů přicházejících jak z minulosti, tak i zvenčí, tlaky shora a protitlaky zdola se však někdy ocitaly dokonce

v rovnováze, takže už nebylo tak snadné nadále brzdit ten pozvolna se rozjíždějící vlak, razící si cestu k osmičkovému roku, neboť skryté týmy autorů, redaktorů, recenzentů a překladatelů táhly se stoupajícím číslem na konci letopočtu stále spiklenecktěji za jeden provaz, vedeny snahou nějak šikovně oblafnout bolševika, i když zdaleka ne vždy se jim to podařilo a byly věci, které neprošly nebo prošly jen s odřenými boky, to znamená po redakčních úpravách a škrtech, ale i tak, stálo to za to...

Šedesátá léta voněla nadějí.

Atmosféra však houstla úměrně k vzrůstající nervozitě vládnoucí Strany, op-artové soukolí kosmického orloje v bujně asambláži překotně roztáčelo všechno to, co bude jednou nazváno fenoménem šedesátých let, ano těch báječných let minulého století, báječných ani ne tak proto, že jsme tehdy byli všichni ještě mladí, ale protože od té doby voda stoupá a času se nedostává úměrně k tomu, jak bláhoví věrozvěsti takzvaného „vodnářského věku“ tvrdošíjně šíří po světě svůj blud a pleťou si při tom základní astronomické a astrologické pojmy.

Co přišlo pak, po srpnu, je známo. Sovětské tanky se po třiačtyřiceti letech objevily znovu v Praze. Tehdy ve třiceti jsem se domníval vzhledem k soudobým okolnostem a událostem, že v Čechách vždycky všechno dopadne špatně. Dnes vím, že nejen v Čechách.

Vzpomínám na krutou dobu odlivu let sedmdesátých, kdy si u mne podávaly dveře naše kulturní osobnosti, hledající spolu se mnou nad svými horoskopy cesty ze slepých uliček, do nichž je vehnala doba, i já tehdy přišel o práci a musel si hledat nové místo na slunci nebo spíše ve stínu, sebe jsem ovšem nelitoval, ostatně proč taky, když jsem si řekl nahlas a bez skrupulí své a dobře přitom věděl, že nebudu mít pak už co ztratit, protože to nejdůležitější jsem nosil stále s sebou: Merkurovu hůl a optimistickou skepsi...

U téhož kavárenského stolečku s jedinečným výhledem přes řeku na Hrad, u kterého mne v těch těžkých časech jednou týdně trpělivě zasvěcovali do tajů astrologie dva sympatičtí staříci, kteří už zemřeli, jsem pak sledoval, jak za oknem jako za sklem akvária na nábřeží dál proudí život... Díval jsem se z okna na míjející chodce a v nepřetržitě proudou útržků svých vzpomínek pomalu skládal rekapitulaci střední třetiny svého životaběhu.

Budoucnost nevychází vždycky z charakteristických stop a co je platný nepřeložitelný Joyce době postrádající sloh? - říkal jsem pouze o tři měsíce staršímu Jiřímu Menzelovi v den jeho šestatřicátých narozenin jen tak mimochodem v průběhu pětihodinového výkladu jeho horosko-

pu, během kterého se Jiří silně rozrušen neposedně přesouval po místnosti a když si konečně sedl na podlahu zády k tělesu ústředního topení, sdělil mi svůj problém, kterým byla žena, se kterou se právě před třemi hodinami rozešel a s níž se seznámil v desetitisíci den svého života a v osmitisíci den jejího života, což pokládal pro sebe za osudové a pro mne za pozoruhodné, proto mi to prozradil; a když se pak večer loučil, vyprovázel jsem ho k autu a s přáním šťastného návratu domů mu podával ruku, vtiskl mi do ní útlý svazek Werichova *Lincolnu 1933*, knihy, kterou se podařilo zachránit ze sběrných surovin, kde na stranický příkaz shora skončil celý její náklad vydaný nakladatelstvím Olympia.

Lidská zkušenost je korpuskulární, po kapkách získávaná z jednotlivých vět i celých rozhovorů, osudových setkání i ran. Adresné věty a obrazy utkví v paměti, pro niž byly určeny po nekonečný čas. Na křižovatkách nečekaných střetů často svítí semaforý příštích cest.

Je to už velmi dávno, co jsme se s mojí budoucí ženou poprvé toulali ruku v ruce křídovou parovinou nad městem, hustě porostlou vzrostlými travinami s dlouhými tenkými klasy ohýbanými v protisvětle teplým zářijovým větrem, a mně v hlavě zněl Šrámkův verš: chtěl bych tě potkati v lukách, a tak jak jsme šli zvolna proti tomu větru, její štíhlé tělo modelovalo zevnitř pepita látku šarmantních šatů vpředu, zatímco vlasy jí vlály za hlavou, budoucnost se tehdy podobala louce široce před námi rozevřené až k obzoru, za kterým se však skrývala velká nebezpečí, o kterých však tehdy naše usměvavé hlavy nemohly nic vědět ani tušit, protože tehdy ještě bylo v lukách Šrámkovo vlání na všechny strany, včetně toho stříbrného větru, který nám vál vstříc.

Na stejných místech lágrovala pak v osmašedesátém sovětská vojska, po kterých zde zbyl jen smrad z posraných stránek Pravdy a na skalnaté hraně planiny přímo nad Prahou několik okopů pro chrabré kulometčíky, jejichž zbytky jsou v terénu patrné dodnes poblíž starých hlubokých příkopů, v nichž se v pětáctýřicátém zakopávali Němci se svými tanky. Historie se neopakuje, jen stopy střídají stopy, ale i to stojí za záznam. A číslo 23 na věži sovětského tanku z pětáctýřicátého roku, který vjel do Němci obsazené bojující Prahy údajně jako první a stal se po válce pomníkem na pražském Smíchově, jako by v sobě obsahovalo i předzvěst třiaadvaceti let, po nichž se sovětské tanky objeví v Praze znovu...

V mém Deníku třicátého roku nacházím záznamy psané na pochodu indiánským létem: „Osmičkový rok - 16. srpna: Druhý svazek Sebra-

ných spisů Vladimíra Holana jsem si představoval s červenohnědým přebalem a on nyní vyšel skutečně v červenohnědém přebalu.

21. srpna v 5 hodin ráno: Přišli zabíjet. Asiati impregnovaní vodkou a cibulí.

29. srpna: Ráno jsem potkal „Nového Epikteta“ a našel „Dům daleko“ – Jiří Kolář a Věra Linhartová v této chvíli... Dopíjím pivo a vydávám se znovu do ulic anonymního města. Na šňůře visí trikolóra prádla: červené punčochy, modré trenýrky, bílé tričko. Na šňůře visí trikolóra prádla... Náhoda? Ale vzpomínám si, že už včera totéž jinde. Poněkud výmluvná náhoda.

30. srpna: Skončilo svobodné legální vysílání Československého rozhlasu a tedy i štafeta pravdy. Tyto národy budou zahlceny obilím a prázdnými slovy. Možná i vodkou. Šuplíky pro psaní se znovu otevírají. Intelektuální hlad začne brzy hledat v zaprášených regálech knihoven. Je jen jedna naděje a ta je v čase. Deset let... Dvacet let...?

4. září: Vaculíková „Sekyra“, ale získaná jak za dob Krameriovy expedice.

4. října: Tma ta tam. Je-li smrt příliš vlezlá, je NUTNÉ jí pohrdat. Zákon času. Pátek, konec pracovního týdne a taky 45. den okupace. Pražský rozhlas vytáčí polku s jadrným anonymním podtextem: Já ti ho tam našroubuju... Neříkal jsem to? Tma ta tam. Jen temno zůstává... – „Může být třeba i smutno. Jen když je veselo“ – říká druhý klaun. Je konec pracovního týdne a taky 45. den okupace. Kdyby nebylo zároveň smutno, zbylo by nám už jen veselo. Veselo a nic víc. To by byl vážně konec. Samozřejmě že smutný. Je-li veselo příliš vlezlé, je NEZBYTNÉ jím pohrdat. Zákon hloubky.

11. října: Buďme na chvíli upřímní. Zatím se toho na nás ještě nechtělo tak mnoho. Jen přihlížet a mlčet. Do budoucna to může být horší: nevyšmat si, nechat se zaslepit, ohlušit a oblbit, zřít se soudnosti, citu, člověčenství, a tedy vlastně života.

16. října: Dnes v 18 hodin podepsali Černík s Kosyginem v Praze smlouvu o „dočasném pobytu vojsk v Československu“. Jestli ji bude ratifikovat parlament, bude to konec, definitivní konec a pád. Den nato: Co tomu říkám? Mě nenaserou, já mám rakovinu – slyším za svými zády ve frontě na noviny... Černý humor jako poslední zbraň už tradičně u nás v Čechách.

18. října: Národní shromáždění schválilo smlouvu o okupaci. Deset poslanců se zdrželo hlasování, čtyři byli proti.“